

Taler byggede han sikkert ogsaa paa velgennemtænkte Manuskripter, og han var ingen stor Debattør. Men hans Arbejde ved Skrivebordet er i Sandhed nok til at skabe ham en fornem Plads i dansk Aandslivs Historie. Det fortjener at studeres og at faa sin brede Monografi. Det er ikke alene suverænt i Formen og dybsindigt i Tanken, det er personligt ægte. Herom gør Professor Arup (S. 195) en Bemærkning, der kan tjene til Belæring for dem, der ikke forstaar, hvorfor Hørup øvede den stærke Magt over sin Samtid: »Der var i alt hvad Hørup skrev ingen Bihensigter, ingen skjulte Formaal, ingen Interesser, der skulde plejes. Hørup meddelte hver Læser sin oprigtige Mening, og Læseren selv følte sig som et bedre, oprigtigere og ærligere Menneske ved under Læsningen at have været ligesom i Stue med, have talt aabent ud med en saa sanddru og aandsfornem Mand. Sandfærdigheden, Oprigtigheden — det var den dybe Charme ved Hørups hele Journalistik«.

Poul Engelstoft.

Det er ikke Tvivl underkastet, at der er Brug for en Skildring af J. C. Christensen og hans Politik, men Opgaven er svær. Ikke alene er der faa Politikere i første Linie, som har efterladt sig færre skriftlige Kilder end han, hans Personlighed og Politik var i sig selv af den Art, at man vanskelig trænger til Bunds i dem. Det gælder ham som andre førende Statsmænd, at hans Historie i lange Perioder saa godt som falder sammen med Landets, og det er ofte umuligt haarfint at paapege hans personlige Del i Begivenhederne. Om hans Personlighed kan der som i andre lignende Tilfælde gives en Mængde mere eller mindre oplysende Anekdoter. At sammenarbejde Historie og Anekdoter til en virkelig psykologisk Enhed er for Christensens Vedkommende i hvert Fald endnu ikke muligt, om det nogen Sinde bliver det. Af de to Bøger, der nu foreligger, giver Højskoleforstander Frode Aagaards (*J. C. Christensen. I Serien: Mænd, der byggede Danmark (1941)*) en i alt væsentligt klar og paalidelig Fremstilling af Christensens Udvikling og Indsats i vor politiske Historie, saaledes som den i det hele forud var kendt. Desuden er der en Islæt af Anekdoter, hvoraf mange ogsaa var kendt i Forvejen. Bogen udfylder meget vel sin Plads som en populær Fortælling om den store Politiker. Redaktør Knud Rée har gjort sig Opgaven noget større (*Bogen om J. C. Christensen. Redigeret af Knud Rée Skrevet af Salomon J. Frifeldt, Dr. phil. Hans Jensen m. fl. (1941)*). Halvdelen af hans Bog bestaar af Salomon J. Frifeldts Skildring af J. C. Christensen som Menneske.

Den er skrevet af en Vestjyde og bygget over Oplysninger fra et halvthundrede Personer, der har kendt Politikeren og for største Delen ogsaa er Vestjyder. Den giver et noget sammenstykket og flimrende, men ganske fyldigt Billede af Manden, som han var over for andre. Naar den ikke naar dybere, end den gør, skyldes det nok det Faktum, at Christensen aldrig gav mere af sig selv, end han vilde. Det er i hvert Fald rigtigt, at det var paa høje Tid, at disse Beretninger blev optegnede, hvis det ikke skulde blive for sent, og et og andet af historisk Værdi er der ogsaa deri. Det næste større Afsnit af Bogen er Hans Jensens Skildring af J. C. Christensen som Politiker. Den danner et Sidestykke til Aagaards Bog, men den graver en hel Del dybere — ikke i det positive Stof, thi der har den ene Forfatter ikke raadet over mere end den anden, men i Synspunkter og Ræsonnementer. Den biografisk forherligende Ramme har ikke tilladt Hans Jensen at give nogen videnskabelig afmaalt og udtømmende Karakteristik, men han gør paa mange Steder Iagttagelser af Interesse. Det er rigtigt, naar han ser Christensen som Manden fra Forfatningskampens Tid mere end den sociale og økonomiske Politiker, der er i de sidste Tiaar er blevet Typen. Det er berettiget stærkt at fremhæve, at Christensen altid var imod Klasseregimente. Han var afgjort en Landspolitiker, en Repræsentant for dansk Kulturenhed, og Indignationen mod ham fra Intelligensens Side var derfor i en sjælden Grad uberettiget. Det er forstaaeligt og uundgaaeligt, at et nyt Lag, der trænger frem til Magten, et nyt Parti, der faar sit Program paa Dagsordenen, møder Tvivl og Uvillie. Men hvad Christensen angik, var der saa vist ingen Grund til at tro, at han vilde omstyrte noget helligt. Hans Jensen paapeger fremdeles, hvorledes Christensen med stor taktisk Klogskab udnyttede Forliget 1894, samtidig med at han fordømte det. De moderate Føreres Ubehændighed havde banet ham Vejen, men faa danske Politikere vilde have formaaet at følge den saa maalbevidst som han. Anm. har altid ment, at Aarene 1894—1901 var Christensens Kulminationsperiode. For Ministeraarene flyder Kilderne endnu sparsommere end for de tidligere; bl. a. savnes haardt Belysning af den frikonservative Politik og dens Sammenspil med Venstre. Om Alberti-Affæren gør Hans Jensen rolige og velovervejede Bemærkninger, og han ser rigtigt, hvorfor Christensen med den ham egne sikre Vurdering af Situationer og Tider i Begyndelsen af 20'erne ansaa sin Gerning for endt — en ny Type af Politikere var nu i Udvikling. Det ligger efter det ovenfor sagte i Sagens Natur, at Hans Jensen ikke har givet nogen psykologisk Udredning af, hvorfor og hvordan Christensen

foretog sin ganske utvivlsomme, men i høj Grad tilladelige Svingning i Forsvarsspørgsmaalet. Ud fra det foreliggende Stof giver hans Kapitel alt i alt en tilfredsstillende og interessant Fremstilling. Bogens sidste fire Ark optages af »Minder og Indtryk«, skrevne af tyve Personligheder i dansk Politik og Presse, deriblandt Th. Stauning og P. Munch. Ogsaa her er adskilligt af Interesse, om end det hele falder lidt tyndt og broget ud. Det springer i Øjnene, at der (af gode Grunde iøvrigt) ikke mellem Fortællerne er noget Medlem af Ministeriet Deuntzer og af Ministeriet J. C. Christensen kun Jensen-Sønderup, der traadte ind et Par Maaneder før Ministeriet faldt. Heller ikke er der Udtalelser fra nogen af de mange Embedsmænd, Christensen som Minister havde med at gøre. Der er her et helt Kapitel, som burde skrives, hvis det overhovedet nu er muligt. Christensen var en ypperlig, overlegen og elskværdig Administrator, og han var ikke mindst i denne Egenskab det slaaende historiske Bevis for, at Minister-skiftet 1901 ikke alene var politisk, men ogsaa saglig fuldt for-svarligt.

Povl Engelstoft.

Med femte bind af *Bornholms politiske Historie fra 1848 til vore Dage* fører finansminister K. H. Kofoed sin fremstilling op gennem den halve menneskealder fra 1894 til 1910. Dette afsluttende aar er vilkaarligt valgt, og det havde ogsaa oprindeligt været K.'s hensigt at lade afsnittet gaa til 1913, da det maadeholdne Venstres kortvarige storhedstid i dansk politik hørte op. I en efterskrift dateret april 1940 motiverer han, hvorfor han stopper brat med folketingsvalget i 1910: de krav, som de ændrede tilstande i landet stiller ogsaa til hans arbejdskraft, levner ham ikke tid til historiske studier.

Det første ti-aar af den periode, det nye bind behandler, var Venstre-reformpartiets ubestridte magtperiode i bornholmsk politik. Allerede i 1892 havde den ivrige bergianer N. Ingvar Jensen erobret Aakirkebykredsen fra de Moderate. I Forligets 12. time sprang den hidtil moderate M. P. Blem, som allerede i 1881 tog Rønne-kredsen fra Højre, i Albertis og Ole Hansens følge bort fra den Bojsenske politik og stemte mod Forliget. Baade Ingvar Jensen og Blem deltog i dannelsen af Venstre-reformpartiet det følgende aar. Da de to hidtil stridende folketingsmænd kom paa linje med hinanden, vendte deres før saa rivaliserende presseorganer Bornholms Tidende og Bornholms Dagblad sig ogsaa i samdrægtighed til kamp mod deres fælles modstandere, som forøvrigt var ganske kraftsløse. Hverken i